

Natalia Hardzijenka

KWESTIA PAŃSTWOWOŚCI BIAŁORUSKIEJ W MYŚLI EMIGRACYJNEJ PO ZAKOŃCZENIU II WOJNY ŚWIATOWEJ

Współczesna diaspora białoruska głównie wywodzi się z emigracji spowodowanej skutkami II wojny światowej. Gdy działania wojenne w Europie dobiegły kresu, w zachodnich strefach okupacyjnych Niemiec skupiła się pokaźna liczba uchodźców z Europy Środkowo-Wschodniej. Wśród nich znalazło się sporo Białorusinów. Według szacunków badaczy, ich liczba mogła wynieść blisko 100 tys.¹. Kim więc byli ci, którzy wbrew ustaleniom jałtańskim odmówili powrotu do Białorusi Radzieckiej? Wśród nich należy wymienić: żołnierzy Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie i ich krewnych, chłopów z ziem wschodnich II Rzeczypospolitej, którzy doświadczyli rzeczywistości radzieckiej w latach 1939–1941, funkcjonariuszy administracji białoruskiej i członków formacji zbrojnych pod okupacją niemiecką, przedstawicieli inteligencji oraz młodzież. Część emigrantów stanowiły osoby świadome narodowo i wyrobione politycznie, zrzeszone w organizacjach.

Myśl polityczną powojennej emigracji białoruskiej należy zaliczyć do mało dotąd zbadanych kart w historii Białorusi. Bazę źródłową tworzą dokumenty białoruskich organizacji politycznych, publikacje drukowane na łamach setek emigracyjnych tytułów prasowych o charakterze politycznym oraz opracowania badaczy emigracyjnych.

Istotne miejsce w dyskusji emigracji białoruskiej zajmowała kwestia państwowości białoruskiej oraz jej podstaw dziejowych i perspektywy uzyskania.

---

¹ Вітаўт Кіпель, *Беларусы ў ЗША*, Mińsk 1993, s. 159.

Powojenne środowiska białoruskie na emigracji zdawały sobie sprawę z konieczności powołania własnej reprezentacji politycznej. Władze amerykańskie, brytyjskie i francuskie początkowo nie odróżniały Białorusinów od Rosjan czy Polaków, co poważnie utrudniało organizację obozów białoruskich, tworzenia stowarzyszeń narodowych, wydawania własnych periodyków oraz powodowało trudności w prowadzeniu ewidencji Białorusinów. Wówczas obok uchodźców białoruskich na obczyźnie znalazła się pokaźna liczba Ukraińców, Litwinów, Łotyszy, Chorwatów, Rumunów, Słoweńców i przedstawiciele innych narodów. Bez względu na różnice narodowościowe, uchodźcy z Europy Środkowo-Wschodniej dążyli do zachowania własnej odrębności narodowej na emigracji oraz w miarę możliwości usiłowali oddziaływać na sytuację w kraju. Każda w wymienionych wyżej grup narodowościowych na swój sposób uporała się z problemem utworzenia reprezentacji politycznej. Zazwyczaj rolę tę pełniły rządy na emigracji. Uchodźcom bardzo zależało na uznaniu tych rządów przez aliantów; własne rządy emigracyjne posiadali m.in. Ukraińcy, Polacy czy Litwini.

Kwestia białoruskiej reprezentacji politycznej mogła zostać rozwiązana na kilka sposobów. Po pierwsze, powstał pomysł na przeprowadzenie wśród emigrantów w Europie wyborów, które miałyby wyłonić rząd. Opcja ta wiązała się jednak z dużymi komplikacjami i wydawała się być nie do wykonania. Zdecydowano się na inne rozwiązanie, zgodnie z którym pełnomocnictwa rządu powierzono jednej z już istniejących na emigracji organizacji. W konsekwencji, w środowisku emigracyjnym w drugiej połowie lat 40. na terenie Niemiec ukształtowały się dwa obozy polityczne aspirujące do miana reprezentacji politycznej na Zachodzie. Pierwszy związany był z reaktywowaną w 1947 roku Radą Białoruskiej Republiki Ludowej (BRL) z Mikołajem Abramczykiem (1903–1970) na czele. Nie podzielający poglądów prezydenta Abramczyka emigranci skupiali się natomiast wokół Białoruskiej Rady Centralnej (BRC), której przewodził Radosław Ostrowski (1887–1976). Wspomniane obozy polityczne posiadały własnych zwolenników i cieszyły się ich uznaniem i zaufaniem. Zwalczający się nawzajem sympatycy Rady BRL i BRC nie darzyli się szacunkiem. Żywiono względem adwersarzy niechęć i urazę, a nawet wrogość. Struktury te uwarunkowały zasadnicze kierunki działalności politycznej emigracji białoruskiej w okresie powojennym i wpłynęły na rozwój myśli politycznej emigrantów.

Wspomniane reprezentacje polityczne wyraźnie odwoływały się do zagadnień państwowości białoruskiej. 27 grudnia 1947 roku w Osterhofen (Niemcy) przyjęto statut Rady BRL, który zawierał wzmiankę o tym, że niniejsza formacja polityczna jest jedyną prawowitą reprezentacją suwerennych interesów narodu białoruskiego uosobionych w Akcie 25 Marca 1918 roku. Obstawano przy poglądzie, iż takową musiała pozostawać do chwili przeprowadzenia wolnych i powszechnych wyborów na Białorusi. Z tego dokumentu wynikało, iż Rada BRL opiera się na pełnomocnictwach udzielonych jej przez I Kongres Wszecbiałoruski w 1917 roku. Ponadto statut określał nadrzędne zadanie polityczne Rady, za które uważano odbudowę niepodległego państwa białoruskiego w granicach obejmujących wszystkie białoruskie ziemie etniczne z lat 1917–1918.

Identyczne cele i zadania przyświecały Białoruskiej Radzie Centralnej. W myśl statutu BRC uważała się za jedyne prawowite przedstawicielstwo narodu białoruskiego. Przy tym BCR powoływała się na ustalenia II Kongresu Wszecbiałoruskiego z 1944 roku, zgodnie z postanowieniami którego, miała pełnić te funkcje do momentu zwołania III Kongresu Wszecbiałoruskiego, mającego odbyć się w wolnej Białorusi. Za zadanie nadrzędne uznano aktywizację wszystkich warstw narodu białoruskiego do walki o wyzwolenie Białorusi i uzyskanie przez nią niepodległości w postaci Białoruskiej Republiki Ludowej (patrz statut BRC z 1945 i 1954).

Pomimo różnic co do uzasadnienia własnych pełnomocnictw, obie wspomniane reprezentacje polityczne emigracji białoruskiej głosiły hasła restytucji niezależnego państwa białoruskiego w postaci Białoruskiej Republiki Ludowej. W zgodnej opinii negowano Białoruś Radziecką jako formę państwowości białoruskiej. Podawano w wątpliwość jej legalność i rację bytu. W wydanej przez Radę BRL deklaracji czytamy m.in.: „nie uznajemy i nigdy nie uznamy BSRR jako formy niepodległego państwa białoruskiego, uważając ją za fikcję rosyjsko-komunistyczną państwowości białoruskiej narzuconą przez Moskwę jako narzędzie ciemnienia narodu białoruskiego i jego narodowego, materialnego i nawet fizycznego unicestwienia”². Hasło walki o wolne, suwerenne państwo białoruskie, odrzucające istniejącą BSRR, stanowiło myśl przewodnią całej emigracji powojennej. I nie uległo ono zmianie przez cały okres działalności emigrantów.

---

² *Дэкларацыя Рады БНР, „Бацькаўшчына” 1948, 22 lutego, s. 1.*

Konsekwentne kwestionowanie suwerenności Białorusi Radzieckiej cechowało wszystkie ugrupowania białoruskie na obczyźnie. Podważano prawo BSRR do reprezentowania woli narodu białoruskiego, co znajdowało odzwierciedlenie w licznych publikacjach ukazujących się na łamach wiodących tytułów prasowych wydawanych zarówno przez zwolenników Rady BRL (gazeta „Baćkauszczyna”, 1947–1966), jak i BRC (gazeta „Biełaruskaje Słowa”, 1948–1958). Swoistą kontynuację tego toku rozumowania stanowiło uzasadnienie postawionej wcześniej tezy o tym, że proklamowanie BSRR w 1919 roku nie byłoby możliwe bez ogłoszenia BRL w 1918 roku³.

Przekonanie o sztuczności białoruskiego państwa radzieckiego wynikało z powszechnego antykomunistycznego nastawienia emigracji powojennej. Z kolei na antykomunistycznej postawie emigrantów zaważyły doświadczenia wyniesione z życia pod rządami radzieckimi.

W konsekwencji, negowanie BSRR przyczyniło się do powstania wśród emigrantów poczucia swoistego rodzaju politycznej i kulturalnej misji polegającej na podjęciu się obowiązku reprezentowania na Zachodzie interesów „prawdziwej”, nie-radzieckiej Białorusi. Takie hasło swego czasu zostało rzucone na łamach „Baćkauszczyny”. Zadaniu pełnienia roli ambasadorów zwasalizowanej ojczyzny w wolnym świecie usiłowano sprostać poprzez uprawianie propagandy na rzecz utworzenia niezależnego państwa białoruskiego⁴.

W ciągu lat 40. i 50. powstały rozmaite partie i stronnictwa polityczne, których założenia programowe oparte były na idei utworzenia suwerennego państwa białoruskiego.

Przykładowo członkowie Włościańsko-Robotniczej Partii Wyzwolenia Białorusi w 1948 roku oznajmili, że podejmują walkę mającą na celu zniesienie okupacji radzieckiej na Białorusi, ponadto sprzeciwiają się wszelkim próbom okupacji przez inne narody. Opowiadano się również za utworzeniem niepodległego białoruskiego państwa narodowego. Sugerowano konieczność powołania w przyszłości dwuizbowego parlamentu wybranego drogą wolnych wyborów demokratycznych. Na organie ustawodawczym miał spocząć obowiązek przyjęcia ustawy zasadniczej, wybrania prezydenta, zatwierdzenia zaproponowanego przez głowę państwa

³ В. Жук, *БНР ці БССР*, Nowy Jork 1968, s. 11.

⁴ „Бацькаўшчына” 1947, 31 października, s. 1.

rządu i przyjęcia ustaw. Tak więc program partii postulował klasyczny podział władzy i wprowadzenie ustroju parlamentarno-prezydenckiego na Białorusi z poszanowaniem wszystkich praw i swobód obywatelskich⁵.

Gwoli ścisłości należy nadmienić, że nie wszystkie białoruskie stronnictwa polityczne w tak szczegółowy sposób formułowały własną wizję przyszłego ustroju niepodległej Białorusi. Siłą rzeczy emigranci nie mogli nie utożsamiać się z wartościami demokracji zachodnich. Hołdując zasadom międzynarodowym podkreślano prawo Białorusinów do samostanowienia państwowego. Postulat ten stał się nieodłączną cechą programów wszystkich formacji politycznych. Niemniej nie zawsze zastanawiano się nad szczegółami co do formy i charakteru przyszłego ustroju.

Przykładowo w przyjętym w 1951 roku statucie Stowarzyszenia Patriotów Białoruskich zawarto informację, że organizacja ta będzie dążyła do utworzenia niezależnej Białoruskiej Republiki Demokratycznej, w granicach obejmujących wszystkie ziemie etniczne, zaś o ustroju wewnętrznym tego państwa w przyszłości miał zdecydować naród białoruski „w oparciu o swobody demokratyczne”⁶.

Hasła integralności i niepodzielności terytorium Białorusi głosiła również Białoruska Partia Niepodległościowa. Nie poświęcano natomiast wiele uwagi kwestii przyszłego ustroju państwowego⁷. Podobnie sprawa się miała z programem Białoruskiego Ruchu Wyzwoleńczego i Białoruskiego Frontu Wyzwoleńczego. Organizacje te skupiały się na powołaniu narodowych sił zbrojnych oraz podążając śladami BRC domagały się zwołania III Kongresu Wszechbiałoruskiego w celu ustalenia ustroju państwowego Białorusi⁸.

Na odrębną uwagę zasługuje natomiast program młodzieży białoruskiej w Wielkiej Brytanii, która w 1948 roku powołała do życia Białoruski Niepodległościowy Ruch Ludowo-Chrześcijański. Założyciele tej partii krytycznie postrzegali zarówno liberalizm, jak i komunizm. Twierdzili, że jedynie społeczeństwo oparte na światopoglądzie i wartościach chrześcijańskich można uznać za uczciwe. Wobec powyższego uważano, że Białoruś może zostać w pełni niepodległą tylko pod warunkiem, że niepodległość ta zostanie zapewniona wszystkim narodom świata na zasadach

⁵ *За што змагаюцца вызваленцы?*, 1948, s. 10.

⁶ *Статут Згуртавання Беларускіх Патрыётаў*, Эміграцыя 1951, s. 2.

⁷ *Дырэктывы і вытычная лінія Беларускай Незалежнай Партыі*, 1953.

⁸ *Статут БВФ*, Эміграцыя 1955.

nowego ładu międzynarodowego, w którym zapanuje nie tylko sprawiedliwość polityczna, lecz również uczciwość społeczna i gospodarcza. Ustrój niepodległej Białorusi miał być oparty o zasady chrześcijańskiej miłości bliźniego, wyrażającej się m.in. w poszanowaniu własności prywatnej i zdolności twórczych jednostki.

Przewijająca się w programie Ruchu koncepcja społeczeństwa sprawiedliwego stanowi interesującą syntezę ówczesnych rozważań czasami do złudzenia przypominającą powojenną teorię państwa socjalnego. Uważano, że skupienie władzy lub własności w rękach pewnej grupy jest niedopuszczalne. W celu zapobieżenia takiemu stanowi rzeczy zamiast własności państwowej i prywatnej postulowano własność społeczną (spółdzielnie, związki zawodowe, samorządy). Własność państwową przewidywano tylko w sytuacjach, gdy było to konieczne dla zapewnienia dobrobytu wszystkich obywateli. Zakładano, iż własność prywatna zostanie ograniczona do minimum niezbędnego w celu zapewnienia potrzeb życiowych człowieka. Lansowano tezę o podziale władzy i realizacji zadań państwowych zgodnie z wolą większości. Dużą wagę przykładano do białorusyfikacji życia religijnego – prawosławnego i katolickiego. Mimo, że Ruch działał tylko przez kilka lat, to jednak program tego stronnictwa jest godny podkreślenia, gdyż udzielał odpowiedzi na wiele nurtujących ówczesne społeczeństwo pytań⁹.

Środowiska emigracyjne dużą wagę przywiązywały do kwestii granic państwowych niepodległej Białorusi. Pierwotnie wszystkie struktury polityczne opowiadały się za powstaniem państwa narodowego w granicach etnicznych z przewagą ludności białoruskiej. Nie uznając Białorusi Radzieckiej emigranci definitywnie odrzucali również umowy i decyzje zawarte przy jej udziale. Dotyczyło to przede wszystkim przekazania Wilna Litwie oraz Białostoczczyzny Polsce.

Kwestie związane z przyłączeniem do Białorusi wspomnianych terenów niekiedy przysparzały napięć w relacjach z reprezentacjami emigracyjnymi ościennych narodów. Z litewskiego punktu widzenia zasadność przynależności Wilna do Litwy nie podlegała dyskusji. Konieczność pomyslnego ułożenia stosunków z sąsiadami wymagała jednak przynajmniej częściowej rezygnacji z ambicji terytorialnych. Właśnie dlatego sztywne stanowisko polegające na obronie granicy etnicznej niekiedy ulegało złagodzeniu. W tym miejscu warto przytoczyć propozycję prezydenta BRC

⁹ *Праграма Беларускага Незалежніцкага Народна-Хрысціянскага Руху*, Londyn 1948.

Radosław Ostrowskiego, który w artykule pt. *Spory graniczne Białorusinów z ich sąsiadami oraz możliwości ich rozwiązania* („Abjednańnie” 1950, nr 6 (27)) orędownął za podziałem Wilna na dwie strefy: białoruską i litewską. Podział uzasadniano tym, że miasto odgrywające ważną rolę jako ośrodek handlowo-przemysłowy winno w jednakowej mierze zaspokajać potrzeby zamieszkującej okolicy ludności litewskiej i białoruskiej.

Sprawa Wilna stanowiła przedmiot dyskusji działaczy Rady BRL i przyczyniała się do wywołania poważnego kryzysu wewnątrz organizacji. Pomimo roszczeń polityków białoruskich do Wilna Radze BRL zależało jednak na zaskarbieniu przychylności litewskiej emigracji politycznej. Było to możliwe jedynie pod warunkiem przemilczenia kwestii wileńskiej. Kierując się chęcią pozyskania Litwinów na początku lat 50. Rada BRL przyjęła postanowienie akceptujące prawo Litwinów do Wilna. Ze względu jednak na nieprzyjędne stanowisko opozycji wewnętrznej wspomniane postanowienie cofnięto, zaś zawarcie umowy ze stroną litewską nie doszło do skutku. W prasie białoruskiej zwrztało od komentarzy. Z upływem czasu spory terytorialne z Polakami i Ukraińcami traciły jednak impet¹⁰.

Interesujące jest to, iż u schyłku lat 40. w myśli politycznej Rady BRL pojawia się pomysł na przyłączenie Prus Wschodnich do Białorusi. Po raz pierwszy takie twierdzenie padło w artykule M. Lucicza pt. *Odszkodowanie, a nie kara* („Biełaruskija Nawiny” 1947, nr 2 (7)). Spotkało się ono z aprobatą części polityków skupionych wokół Rady BRL, co znalazło swoje odbicie w przyjętych przez nią zasadach polityki zewnętrznej. Rozszerzenie terytorium Białorusi o Prusy Wschodnie wraz z Królewcem traktowano jako formę odszkodowania za zadane Białorusinom przez hitlerowców cierpienia i wyrządzone szkody podczas II wojny światowej. Zdawano sobie sprawę, że w ten sposób Białoruś uzyskiwałaby dostęp do morza¹¹. Należy jednak zaznaczyć, że zaniechanie bezskutecznych zabiegów Rady BRL w tej kwestii spowodowało zaprzestanie dyskusji na ten temat na łamach prasy emigracyjnej.

Kolejnym zagadnieniem budzącym dyskusję w środowisku emigracji niepodległościowej był dylemat dotyczący nazwy kraju i jej mieszkańców. Problem ten wynikał z faktu, że początkowo alianci zachodni

¹⁰ Jerzy Grzybowski, *Pogoń między Orłem Białym, Swastyką i Czerwoną Gwiazdą (Białoruski ruch niepodległościowy w latach 1939–1956)*, Warszawa 2011, s. 679–749.

¹¹ *Сэсія Рады БНР*, „Бацькаўшчына” 1948, 4 ліпса, s. 2.

utożsamiali Białorusinów z Rosjanami, zaś Białoruś kojarzyła się im z Rosją. Ponadto przy tłumaczeniu nazwy *Bielorussians* na inne języki (ang. *White Russians*, franc. *Russe Blanc*) nierzadko Białorusinów mylono również z przedstawicielami „białej” emigracji rosyjskiej. By uniknąć tych błędów, wśród zwolenników Rady BRL kielkował pomysł o zastąpieniu nazw Białoruś i Białorusini określeniami Krywija i Krywicz. Pogląd ten reprezentował historyk i językoznawca Jan Stankiewicz. W zasadzie było to wskrzeszenie idei z początku XX wieku, którą krzewił wybitny działacz białoruskiego odrodzenia narodowego Waclaw Łastowski. Inicjatywa Stankiewicza doprowadziła do burzliwej dyskusji w białoruskim obozie politycznym. Nie zyskała jednak uznania większości emigrantów¹². Zdecydowana większość uczestników dyskusji, w tym również stronników Rady BRL, żywiła obawę, że zmiana nazwy kraju mogłaby ujemnie wpłynąć na poziom świadomości narodowej emigrantów i narazić na szwank autorytet organizacji białoruskich na świecie. Niemniej w dalszym ciągu emigranci w różnych krajach nie uporali się z tym, żeby zaszczerpić swoim zachodnim mocodawcom poczucie odrębności Białorusinów od Rosjan oraz przekonać ich do używania nie nadającego się do tłumaczenia wyrazu *Bielorussia* zamiast *White Russia*. Taki stan rzeczy trwał do momentu proklamowania Republiki Białoruś.

Antykomunistyczna retoryka emigracji białoruskiej znakomicie wpiływała się w atmosferę zimnowojenną i była zbieżna ze stanowiskiem emigrantów innych narodów. Dość wcześnie emigranci doszli do wniosku, że w zaistniałej sytuacji międzynarodowej żadne państwo Europy Środkowo-Wschodniej w pojedynkę nie oprze się dominacji Związku Radzieckiego. W związku z tym zaczęto zastanawiać się nad tworzeniem rozmaitych bloków międzypaństwowych. Snuto plany odnośnie zawarcia różnych koalicji, sojuszy, konfederacji. Przykładowo politycy z ramienia Rady BRL rozważali utworzenie w przyszłości związku bałtycko-skandynawskiego, w którego skład miałyby wejść Białoruś¹³.

W konsekwencji żywiono nadzieję, na konfrontację pomiędzy supermocarstwami, na skutek której komunizm miał ponieść klęskę, co

---

¹² А. Гардзiенка, *Праблема самаiдэнтыфікацыi беларусаў у наваеннай Германii i Аўстрыi*, [w:] *Европа-2009. новае саседство. Матэрыялы міжнароднай навучнай канферэнцыi студэнтаў i аспірантаў (16–17 мая 2009 г.)*, Wilno 2010, s. 116–126.

¹³ Я. Каранеўскі, *За iншыю канцэпцыю беларускае вонкавае палiтыкi*, „Бацькаўшчына” 1948, 12 grudnia, s. 1.

umożliwiłoby Białorusinom i innym narodom zwasalizowanym przez ZSRR uzyskanie wolności i prawa do samostanowienia. Na początku lat 50. rychły wybuch III wojny światowej wydawał się być nieunikniony. Po wybuchu wojny w Korei prezydent BRC nawet wystosował apel do swoich zwolenników nawołując ich do wstąpienia do oddziałów ochotniczych mających wesprzeć Amerykanów na froncie koreańskim. Jednakże takie posunięcie Ostrowskiego nie spotkało się z aprobatą większości emigrantów¹⁴.

Ze względów oczywistych podczas zimnej wojny mocarstwa zachodnie również wykazywały zainteresowanie pozyskaniem emigrantów pochodzących zza żelaznej kurtyny. Podejmowano jednak współpracę przede wszystkim z liczniejszymi grupami narodowościowymi: Rosjanami, Polakami, Ukraińcami. Uchodzący za zbyt wątych emigranci białoruscy znaleźli się jakby na uboczu gry politycznej i byli zmuszeni do poszukiwania własnej niszy w złożonej układance antykomunistycznej, czyniąc zabiegi o względy rządów zachodnich. Taki stan rzeczy sprawił, że przedstawiciele mniej licznych grup narodowościowych m.in. Białorusini musieli rozstrzygnąć poważne dylematy co do priorytetów. Świadczy o tym deklaracja tzw. nieprzesądzenia. W 1951 roku przy wsparciu władz amerykańskich zawiązała się Rada Wyzwolenia Narodów Rosji, w której prym wiodli emigranci rosyjscy. Organizacja ta złożyła przedstawicielom struktur politycznych innych narodów ofertę współpracy, polegającą na zjednoczeniu sił w celu wspólnej walki z komunizmem. W obliczu zagrożenia komunistycznego sugerowano odłożyć na przyszłość rozwiązanie kwestii samostanowienia narodów nie-rosyjskich.

Inicjatywa Rosjan wywołała dyskusję w środowisku emigrantów białoruskich. Największe zastrzeżenia u Białorusinów budziła propozycja strony rosyjskiej skupienia się najpierw na walce ze wspólnym wrogiem – państwem radzieckim, zaś dopiero po jego pokonaniu podjęcia się ułożenia stosunków narodowościowych. Politycy białoruscy wyrażali pogląd, że gdy wspólne zwycięstwo stanie się faktem, niepoahamowane zaborcze ambicje sąsiadów sprawią, że kwestia niepodległego państwa białoruskiego w ogóle nie zostanie poruszona. W związku z powyższym, w białoruskim obozie politycznym przeważał pogląd, że warunkiem przystąpienia Białorusinów do jakiegokolwiek organizacji międzynarodowej będzie jednoznaczne uznanie ich prawa do własnej państwowości.

¹⁴ М.В., *Наша немач*, „За волю” 1951, 25 липца, s. 1, 4.

Kształtowanie się w myśli politycznej na emigracji idei białoruskiego państwa niepodległego wiązało się również z własną koncepcją historii narodowej. Emigranci zdecydowanie nie podzielali opinii, że Białoruś Radziecka jest punktem odniesienia w dziejach państwowości Białorusinów. W przeciwieństwie do historiografii radzieckiej, historycy emigracyjni nawiązując do ocen badaczy białoruskich z pierwszej ćwierci XX wieku upatrywali korzeni państwowości białoruskiej w Księstwie Połockim i Wielkim Księstwie Litewskim. Badano dzieje Wielkiego Księstwa Litewskiego, które traktowano jako państwo białoruskie. Ukazywano również zmagania Białorusinów o niezależnienie się od Rosji, czego uosobieniem miało być proklamowanie Białoruskiej Republiki Ludowej. W opracowaniach naukowych i popularnonaukowych toczono batalię z historiografią radziecką tym samym rozwijając i kontynuując tradycję historiografii narodowej. Wśród najważniejszych prac stanowiących wykładnię koncepcji narodowej na obczyźnie należy wymienić opracowania m.in. Janki Zaprudnika, Pawła Urbana, Iwana Kasiaka¹⁵. Wskazanie na księstwa-państwa średniowieczne jako na załazek państwowości białoruskiej było nieodłączną częścią koncepcji niezależnego państwa białoruskiego, która wywarła pewien wpływ na powstanie szkoły historycznej w Republice Białoruś.

Wolno sądzić, iż zaprezentowana przez emigrantów koncepcja suwerennego państwa białoruskiego, którą cechował nieprzyjemny antykomunizm i całkowite odrzucenie radzieckiej formy państwowości białoruskiej była naturalnym zjawiskiem w dziejach politycznych Białorusinów XX wieku. Nie pozostała ona bez wpływu na działalność sił politycznych w kraju na przełomie lat 80. i 90., gdy idea suwerennego państwa białoruskiego znalazła ucieleśnienie w uzyskaniu niepodległości przez Republikę Białoruś. Można by rzec, że tym samym ziściły się pragnienia i marzenia emigrantów. Natomiast wnikliwa analiza dyskusji politycznej i historii idei na emigracji nadal stanowi wyzwanie dla badaczy.

---

¹⁵ Yanka Zaprudnik, *Belarus: At a Crossroads in History*, Boulder 1993; I. Kasiak, *Byelorussia: Historical Outline*, Londyn 1989; Vitaut Kipel i Zora Kipel, *Byelorussian Statehood*, Nowy Jork 1988; Паўла Урбан, *У святле гістарычных фактаў. (У сувязі з брашурай Л.С. Абэцэдарскага)*, Monachium – Nowy Jork 1972.

SUMMARY

In the circles of Belarusian emigrants in Germany in the second half of 1940s were formed two political groups aspiring to become the political representation in the West. The first one was related with the Council of the Belarusian Democratic Republic (BRL), reactivated in 1947 and headed by Mikola Abramchyk. Those emigrants who didn't share their ideas with the President Abramchyk gathered around the The Belarusian Central Rada (BRC), headed by Radoslav Ostrovsky. These two political groups had their own followers and enjoyed their confidence. Despite the differences as to how to justify their power or establish the borders of the reborn state, both political representations of Belarusian emigration were expressing their enthusiasm for the restitution of the independent Belarusian state as the Belarusian People's Republic. There was consensus on denying the Soviet Belarus as a form of Belarusian statehood.